

JORDI DALMAU

La casa Tuyet Santamaria de Girona

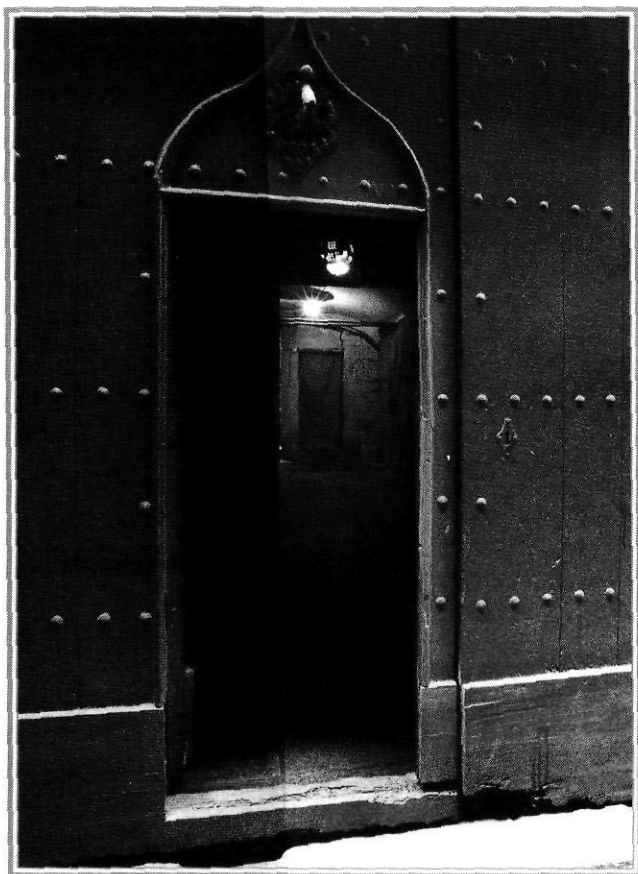
Fotos: Jordi S. Carrera

La història és l'esbós d'un interrogant permanent. Només cal posar-lo en net, definir les preguntes, i s'enceta així el joc de trobar-hi resposta. Una ciutat històrica es refia dels seus carrers, com uns nius de màgiques interpel·lacions. Cada carrer pot repetir les paraules del poeta: «Et deixo un ram de preguntes perquè t'emplenin els dits de llum.»

El carrer de la Força, al cor del Barri Vell de Girona, és prou preparat per a la interpel·lació fonda. Aquí hom es pot sentir encuriosit per saber quantes quadrigues havien passat per la Via Augusta dels romans, quants estudiants hi hagué a l'Institut vell en els cent vint-i-dos anys de la seva existència; ens havíem preguntat, mig segle endarrere, què amagava una porta de fusta sota l'arc d'una casa, fins que la resposta va ser l'obertura del carrer de Sant Llorenç, com el fill secret del carrer de la Força i aquella obertura va ser el vertader infan-

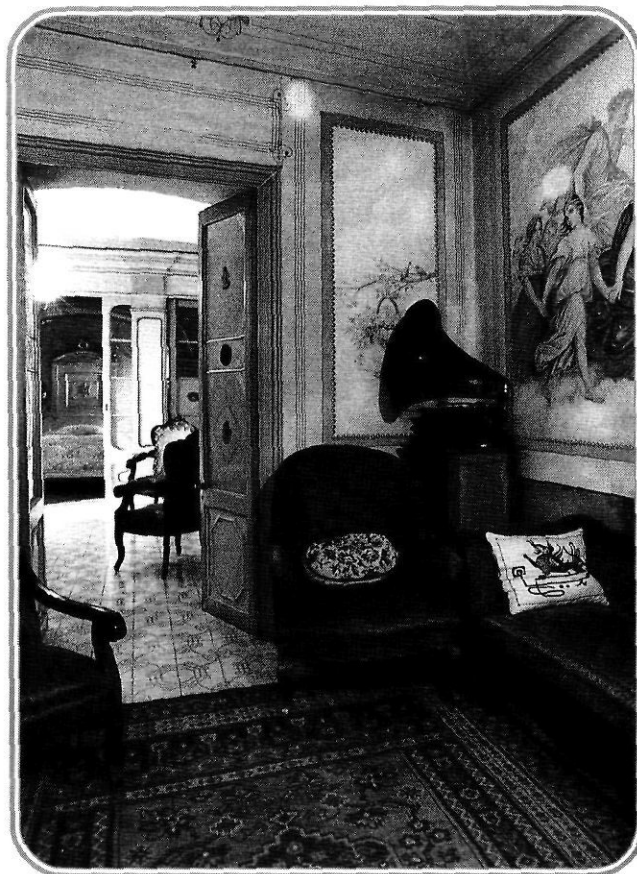
tament d'una altra manera d'entendre Girona. Una altra pregunta ens la fèiem quan passava la processó de Corpus per davant de la casa número vint-i-cinc de la Força: era el dia de l'imperi groc d'aquella ginesta que acompanyava la custòdia de l'any 1438 a les celebracions pretèrites. El número vint-i-cinc lluïa als seus balcons uns senyorials domassos de notable elegància. Els domassos eren un esquer per a interessar-nos de quina era aquella casa. Se'ns contestava que era la casa Tuyet Santamaria. I punt. Han passat uns quants anys. Actualment a la ciutat hi ha una voluntat informativa. No s'haurà de preguntar tant. S'estan col·locant unes plaques de bronze que commemoren fets, personatges i èpoques. Precisament la Força ja n'ostenta algunes on s'avalua que el segle XIX va collir unes bones anyades i que el carrer era terreny ben adobat. Les esmentades plaques són noves respostes, com altres infantaments de la memòria col·lectiva.

CASES AMB PROTAGONISTA

Primera mirada, de puntetes

Entrem a la casa Tuyet Santamaria, al pis *principal* que significava tenir entrada per escala pròpia, independent de la resta dels veïns de l'immoble. La casa no és habitada actualment i per això té tot el valor de document representatiu d'un passat que s'ha quedat fix com aquelles papallones delicadament clavades a la col·lecció. Hi contemplem uns salons que conserven tot el seu disseny original, amb els seus mobles d'alta ebenisteria, a l'estil entre èpoques imperi i romanticisme. El saló gran és presidit per uns retrats a l'oli que ens fan la presentació sense paraules de Margarida Felip i Moy i del seu marit Antoni Santamaria, oncle del nostre protagonista d'avui, Andreu Tuyet i Santamaria, que hereta la casa. És un saló molt espaiós, amb riquesa de mobiliari, comptem una vintena de seients còmodes, sobre decorats vius als murs i balcons que donen al carrer de la Força, els que havien lluit els domassos de Corpus, avui conservats curiosament al fons d'una calaixera de la mateixa casa. Un altre quadre, al mateix saló, recorda el rostre de la mare de Margarida Felip i Moy, Rita Moy, qui habità la casa a principi del segle passat. De tons virolats són decorades les alcoves, amb els seus llits encara parats i les seves portes corredisses, sistema clàssic per a defensar-se de les baixes temperatures gironines, accentuades per l'estretor del carrer de la Força en aquelles estances

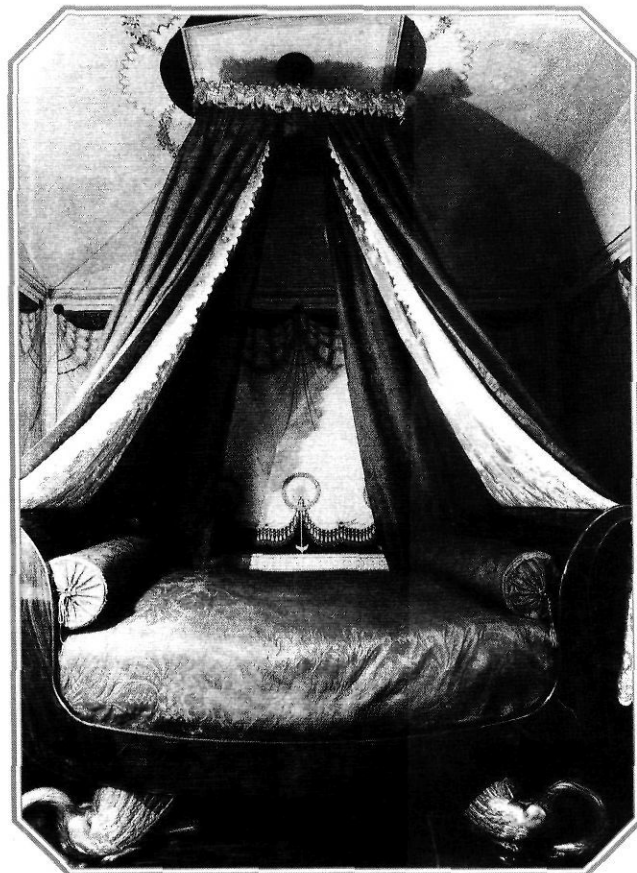
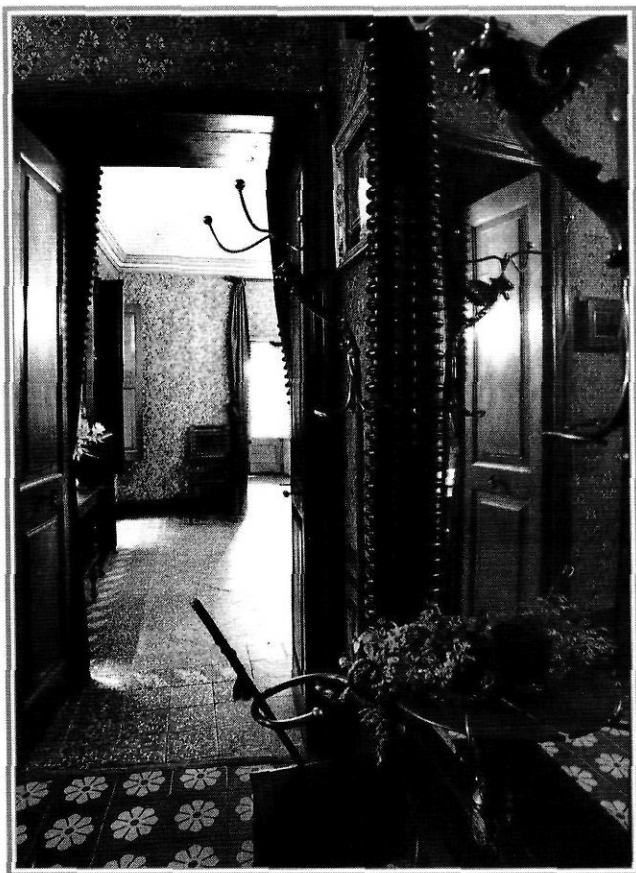

que hi donen directament. Algunes parets de la casa conserven una decoració a base de frescos amb escenes i paisatges trasplantats de mitologies clàssiques.

Una casa que en el seu temps va ser feta detall a detall queda com el resultat de combinar una determinada posició familiar, unes possibilitats econòmiques i un bon grau de civilitat, si no es vol dir història social. Aleshores una casa adquireix tot el valor de document i testimoni.

Les parets mestres poden guardar molts secrets. Posats a treure entrellats diuen els historiadors que aquesta casa, al segle XV, fou habitada per tres generacions de jueus, probablement conversos a jutjar pels noms de pila, Jaume, Benet i Francesc, però la casa se subhastà. Després de les parets mestres vénen les posteriors –diguem-ne les parets deixebles– que ja no són tan opaques i la memòria ja més escrita i entenedora facilita més claus. Diuen les cròniques que l'any 1850 vivien en els quatre pisos d'aquest immoble un total de 32 persones.

Dels mobles de la casa Tuyet Santamaria en destaca un que, a més de la seva vàlua com a obra d'artesanía de l'època, porta afegida una càrrega històrica ben precisa. Es tracta d'un llit estil imperi, cobert amb un exuberant dossier, que va servir pel rei Amadeu de Savoia, l'any 1871; el llit va ser traslladat a Casa Carles, a la plaça del Vi, de Girona, on el rei va pernòctar.

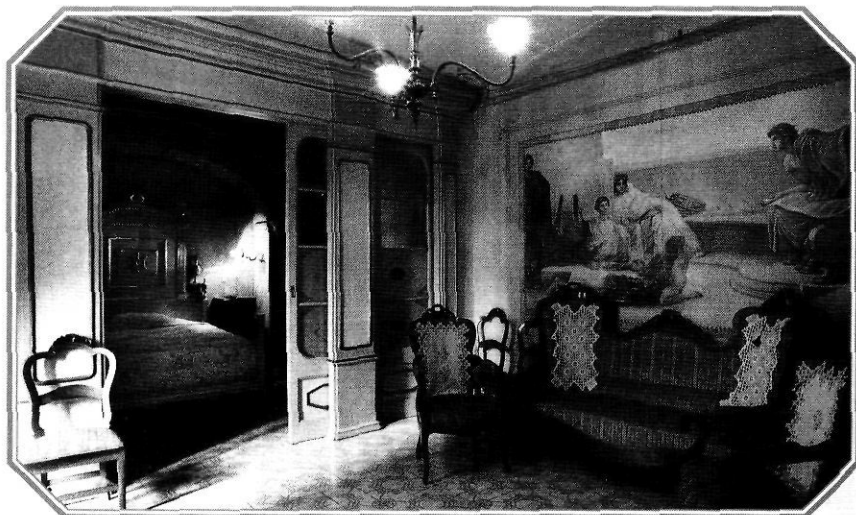
Entrem al despatx d'Andreu Tuyet Santamaria. Era metge, per bé que la senzillesa del mobiliari no fa pas endevidnar l'exercici de la medicina. El testimoni és el quadre orla de la Facultat de Medicina, de Barcelona, anys 1872-1877. Hi ha, a més, una extensa biblioteca de tema mèdic que ens ajuda a trobar el caire professional del nostre protagonista.

El protagonista

Andreu Tuyet i Santamaria neix a Berga el 1855. Estudia Medicina i ve a Girona. Es casa el 1891 amb Anna Valllobera, de Cassà de la Selva. El retrat de nuvis resta encara col·locat a sobre d'un moble de la casa. Tuyet entra a la política als seus vint-i-vuit anys. Obté un escó de diputat provincial pel partit conservador d'Antoni Maura. Però el nom d'Andreu Tuyet on sonarà més no serà al Parlament sinó a l'Ajuntament de Girona. Als seus trenta anys arriba a ser alcalde de la ciutat, càrrec que ocupa del juliol del 1885 fins al març del 1886. També exerceix un segon mandat, del juliol del 1891 a l'agost del 1892. Són, certament, mandats curts, tònica que s'aprecia molt general, aleshores, perquè, entremig dels dos períodes de l'alcalde Tuyet, en cinc anys va ser ocupada l'alcaldia per Francesc de Paula Massa, Emili Grahit i Papell i Agustí Garriga, successivament. El 1892 entra d'alcalde Francesc de Ciurana.

Parlar d'un alcalde significa proclamar les seves obres. Tot i que els seus mandats són breus en el temps, Tuyet té les seves idees per portar a la pràctica. Una és l'intent de suprimir les voltes de l'actual Rambla de la Llibertat per a donar noves alineacions a les cases. Amb aquest propòsit –només inicialment realitzat– s'explica la diferència d'estil, mesures, materials i textures que presenten els porxos de les cases dels extrems, cases números 26 i 50 de l'esmentada Rambla. Són ben dissonants. Desapareixen aleshores les voltes dels Esparters, a la part alta de la Rambla, per causa d'una elevació del nivell del sòl. Tuyet també es proposa, des de l'Ajuntament, eixamplar uns quants carrers del Barri Vell, cosa que no es realitza; alguns carrers del projecte són Portal Nou, Ferreries Velles, Nou del Teatre, i fins i tot la Força. Amb la manera d'entendre avui tota actuació sobre els nuclis antics de ciutats històriques és difícil comprendre la voluntat de l'alcalde Tuyet que no coincideix amb la normativa actual. Però en un intent de justificar-lo, tal vegada podríem considerar que obeeix a un cert criteri higienista; ell és metge, per bé que no consta el seu exercici de la medicina a Girona, segons els registres del Col·legi de Metges i del «Sindicado», institució que el precedeix, abans del 1894 en què es funda el Col·legi. Hi ha un document molt posterior al mandat Tuyet que deixa Girona en mala nota; és un informe sanitari del 1903 i diu: «A Girona les infeccions provoquen el 23% de la mortalitat total. Causes locals: les males condicions dels habitatges i la brutícia de llurs

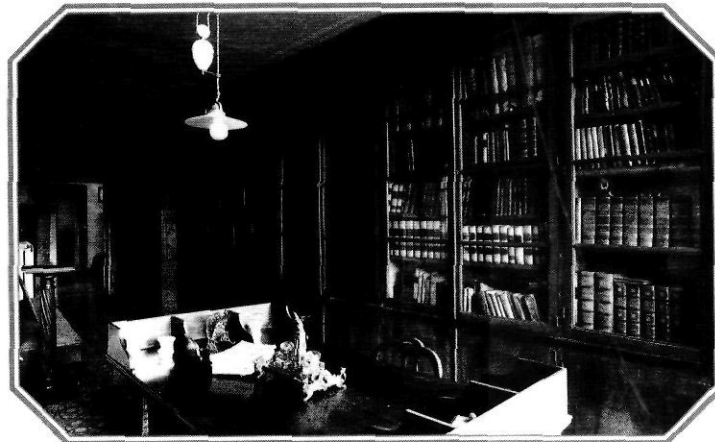
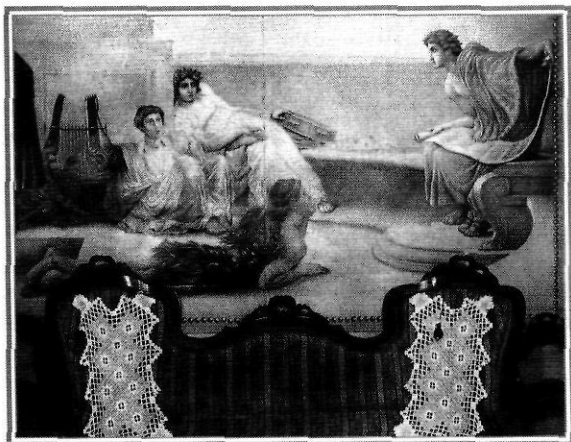

habitants, l'aigua escassa i de procedència diversa, clavegueram defectuós. Reformes necessàries: rebaixar l'alçada de les cases perquè no es poden eixamplar els carrers.» Divuit anys abans d'aquest informe tan galdós, Tuyet era alcalde de la ciutat i hom pot pensar que alguna actuació hauria volgut realitzar a favor de la salubritat d'uns barris en degradació avançada.

El que és realment positiu és el treball dut a terme per Tuyet Santamaria, a l'Ajuntament de Girona, per a la implantació de l'enllumenat públic per sistema d'electricitat. És la primera ciutat de l'Estat espanyol que l'instal·la, per bé que –com sempre sol passar– hi ha una o dues ciutats que regategen l'honor gironí. Quan Tuyet encara no és alcalde, l'any 1884, presideix la Comissió nomenada per l'Ajuntament a l'objecte d'estudiar la substitució del sistema de gas.

Això suposa gestionar a Madrid, primerament, per a evitar la subhasta del salt del molí del carrer Perill, necessari per a la producció d'electricitat. Si la ciutat no utilitza el molí, el perd. Tuyet viatja a Madrid acompanyat de Rafel Masó i Pagès i de Josep Canals i obté resultat favorable per a l'ús municipal del salt d'aigua. L'enginyer gironí Narcís Xifra i Masmijtjà realitza els estudis i les proves tècniques satisfactòries.

El sistema elèctric tampoc no va trobar el camí planer. En una sessió municipal algú fa constar un recel ben singular: «Hay mucho que estudiar en alumbrado general de poblaciones como lo demuestra el que ninguna capital de Europa lo tiene establecido.» Però en el seu dia la votació és contundent amb 10 vots a favor del sistema elèctric, contra 3 que curiosament voten a favor del petroli, que hauria de substituir el gas.

L'enllumenat públic per electricitat és una fita molt important per a la ciutat de Girona que mereix ser coneguda amb tota l'estimació. El dia 24 de juliol de 1886 s'inaugura l'enllumenat elèctric als carrers més cèntrics de Girona. Només quatre mesos abans el nostre protagonista ha dimitit d'alcalde. Però el seu successor, Francesc de Paula Massa, té en la solemnitat unes paraules de just reconeixement envers Tuyet Santamaria. A la cerimònia, hi són convidats senadors, diputats i altres autoritats, i fins i tot la reina Isabel II, però no hi assisteix. El bisbe Tomàs Sivilla beneeix la central del molí, hi ha concerts, balls, cercaviles i enlairament de globus. La xarxa d'aquell primer enllumenat elèctric la formen 218 bombetes de 20 bugies. Al capítol més entranyable de la història càlida, cal anotar-hi que la implantació de l'enllumenat va engrisar a fer una subscripció popular, de bona acollida.

Aquella Girona del temps d'Andreu Tuyet i Santamaria és una ciutat de 15.000 habitants i fa tan sols una trentena d'anys que ha patit una epidèmia de còlera; en fa vint que a les cases arriba aigua corrent, de la font d'Aiguaviva, i fa deu anys que ha nascut la *Revista de Girona* i que el tren arriba a Figueres. L'any que Tuyet inicia el seu primer mandat mor Alfons XII. L'any que Tuyet acaba la seva segona alcaldia s'inaugura el tren de Sant Feliu de Guíxols. Entremig dels dos períodes d'alcalde entra en funcionament la fàbrica Grober. Un any després d'haver deixat l'alcaldia entra en funcionament el rellotge de l'Ajuntament de Girona que escampa pel Barri Vell 1.020 campanades cada dia d'aquesta ciutat.

Andreu Tuyet Santamaria mor l'any 1934. El mateix any mor, també, Narcís Xifra i Masmitjà, el col·laborador

íntim en el treball tècnic i cívic que els fa recordar encara més conjuntament.

Andreu Tuyet i Santamaria és, des de l'any 1950, el nom d'un carrer al barri de Montilivi, ample i esbatanat, amb l'amplada que tal vegada ell havia somniat per a alguns carrers de Girona. Els dos carrers, el que ell vivia i el que ara porta el seu nom, fan una notable pujada cap a uns turons propers, com si aquest tret comú ens vingués a recordar l'esforç quotidià que es mereix una ciutat que ha d'anar ascendint contínuament.

Segona mirada a la casa

Ara que el senyor Tuyet s'ha deixat veure de perfil ens tornarem mirar casa seva. Hi podrem situar millor el seu protagonista, amb la mateixa consideració i amb el matís d'un cert to més familiar. S'aprecia a la casa una determinada tendència a la modernitat. Ho fan evident unes instal·lacions que aleshores no eren gens usuals com són la calefacció anomenada central i l'espaiosa cambra de bany, amb sumptuosa banyera.

Però la instal·lació que sobta més al visitant és l'aparell de telèfon col·locat en el lloc més insòlit que es pugui imaginar, en una paret del vàter, per raons que es desconeixen i que ens podrien dur a engrescadores disquisicions. A l'escriptori del senyor Tuyet hem pogut consultar la guia de telèfons del 1916 i comptar que les comarques gironines tenien aquell any dos-cents deu aparells telefònics.

El saló més reduït de la casa, allà on el senyor Tuyet acollia les tertúlies d'amics, ajuda a donar-nos més definició de la seva personalitat: era gran afeccionat a l'òpera com ho avala una abundant col·lecció de discos situada a sota aquesta espècie de monument a la música que és el vell gramòfon, inclosa la voluminosa trompa que el corona triomfalment.

A la paret d'aquest saló de rebre les amitats hi ha un fresc realitzat per un pintor copista, de Cassà de la Selva, probablement protegit seu; és una còpia de Guido Reni, però amb la singularitat que les figures femenines, més lleugeres de roba a l'original, apareixen aquí prudentment retocades en els seus vestits, sempre que cal, en atenció als tertulians del senyor Tuyet: alguns d'ells eren canonges de la seu de Girona. Un altre fresc, també copiat per l'artista de Cassà de la Selva, correspon a una obra d'Alba Tadema. El seu original és al museu de Filadèlfia, però al quadre de Filadèlfia no es deu pas veure una cabellera tan espessa i tan postissa sobre l'esquena d'una noia de primer terme que, realment, actua com una clàssica censura.

Obrint una discreta porta del saló s'accedeix a l'oratori de la casa, presidit per una imatge de sant Josep i amb un altar proveït encara de les seves sacres, canelobres i tres reliquiaries d'una mena d'estil inevitablement gòtic. L'oratori aprofita una entrada de llum exterior per a enlairar-hi un petit vitrall amb pintura

discreta d'un altre sant Josep. La finestra dona a ponent i aquesta tarda es deixa penetrar pel sol directe. Som a la part contrària del carrer de la Força. És el contrast fet claror. Som a la part de la casa que disfruta d'un jardí sorprenent, impensable quan es puja el carrer de la Força. El jardí s'acaba al fons amb una barana que permet veure en picat absolut el carrer de les

Ballesteries, com la profunda fossa d'un imaginari castell del qual la veïna torre del Museu d'Història de la Ciutat en seria el bastió més visible. Aquesta barana final de jardí guarda molta pregunta sobre la vella muralla de les Ballesteries.

Avui el jardí és pleníssim de visitants perquè aquesta tarda endiumenjada és una del «Temps de Flors» que Girona sap engalanar cada any, quan la beneeix la primavera. El jardí de la casa Tuyet és visitable aquests dies per generositat dels seus actuals propietaris, els senyors Concepció i Lluís Ignasi Malagrida i Pons de Cors, nebots besnèts de l'esposa d'Andreu Tuyet, als quals adreçem el nostre agraïment per haver-nos fet fàcil i agradable el nostre treball de fer preguntes.

Ara mateix cauen sobre el jardí les últimes estones de sol enterament horitzontal, besen una glicina que pot ser plantada d'abans del senyor Tuyet, i un llimoner i un codonyer japonès. La claror llisca per entre roses i camèlies, hortèn-

sies, aràlies i fulles i flors incomptables. El raig de la tarda ponent, innocent i agressiu alhora, envaeix el saló de la casa que dona al jardí. Els finestrans ho impedirien, com sentinelles fidels dels colors tan ben servats a la casa. Però els finestrans es fan indulgents, amb el temps, i permeten la vertical d'unes esclertes. I el sol hi penetra tant com pot, prestant al mobiliari un petit escalf com si volgués omplir la llarga absència, la personal, de la família que aquí va viure-hi.

Encara abans d'acomiar-nos cal mirar-nos afectuosament els cables conductors de l'electricitat de la casa; són dels arcaics, recoberts de cotó, trenats com un vertader cordó umbilical que connecta aquells segles pretèrits amb el desig de supervivència dels records, l'esperit que manté la casa que hem visitat. Els interruptors, blancs, de material trencadís. Un dia llunyà l'excalde Tuyet, a l'hora de tornar de vespre a casa, va accionar un d'aquests estris, justificadament satisfet, perquè aquell dia, el 24 de juliol de 1886, un successor seu en el càrrec acabava de fer el mateix amb l'enllumenat elèctric de Girona que ell havia impulsat.

Es fa tard. Baixant la Força, el carrer del ram de preguntes, s'encenen els llums del carrer. Són els descendents d'aquells primers que fa cent dotze anys varen constituir un notable avenç per a la ciutat, promogut per un home que es deia Andreu Tuyet i Santamaria.

Andreu Tuyet
i la seva esposa,
Anna Vall-llobera.